

ter på glimrende vis de mange rapporter og beretninger fra både dansk og engelsk side, så man både får indtryk af helvedet hos kanonbesætningen på batteridækket og situationsvurderingerne blandt cheferne på agterdækket. Det er dygtigt og effektivt gjort.

Olfert Fischers defensionslinie var nedkæmpet midt på eftermiddagen den 2. april. Feldbæk lader ingen tvivl tilbage: den engelske sejr var klar. Den danske modstand var mere indædt og langvarig, end Nelson havde ventet, og han havde problemer både med Middelfronden og fortet Trekrøner og – ikke at forglemme – Strickers Batteri (hvis muligheder for at gøre Nelson afbræk under opmarchen den 1. april måske nok kunne have fortjent lidt mere opmærksomhed fra forfatterens side); men der var aldrig tvivl om den engelske sejr, dertil var overmagten for stor og de danske besætninger for uøvede (der blev generelt skudt for højt og for langsomt fra dansk side).

De hektiske våbenstilstandsforhandlinger i de efterfølgende dage viste med al ønskelig tydelighed, at den danske regerings politiske dilemma var det samme som før Slaget på Reden. Man kunne ikke bøje sig for truslen om et engelsk bombardement af frygt for Neutralitetsforbundets repressalier. Først meddelelsen om den russiske zars død gav kronprinsen og Bernstorff den åbning, der gjorde en aftale med Parker og Nelson mulig.

Bogen er overdådigt illustreret, og billedmaterialet er (med enkelte undtagelser, f.eks. s. 16-7) både relevant og særdeles instruktivt med fyldestgørende undertekster. Gode oversigter over såvel defensionen som Nelson's flåde (s. 260-1) giver klar besked om styrkeforhold og tabstal. Et maritimt glossar yder den ikke søvante læser god støtte – næsten hver gang (f.eks. skafning og bramsejlskuling), og de fyldige henvis-

niner giver sammenholdt med bibliografi og arkivoversigt læseren alle muligheder for selv at studere Feldbæks omfattende kildemateriale på nærmere hold.

Det er blevet en ualmindelig indbydende og velskrevet bog, spændende og vedkommende med sin indgående analyse af den hårdnakkede, men udsigtsløse kamp mod overmagten. Trods ønsket om at skrive for et bredt publikum er forfatteren ikke faldet for det kulørte, han har holdt hovedet koldt – næsten da – midt i kamptummelen og ladet aktørerne om at levere de farverige og dramatiske indslag i ord og handlinger. – Jo, der er god grund til at glæde sig over, at Feldbæk har valgt *ikke* at »overlade fornøjelsen ved at fortælle den gode historie til andre«.

Per Willemoes Jørgensen

Hædersmænd. 45 Dannebrogmænds levnedsskildringer ved Tage Kaarsted. (Poul Kristensens Forlag, 1986). 241 s. ill., kr. 158.

Medens Tage Kaarsteds forgænger i embedet som kgl. ordenshistoriograf, dr. phil. Albert Fabritius, håndhævede utilgængelighedsprincippet for de til ordenskapitlet indleverede selvbiografier ret kategorisk, har Tage Kaarsted set det som en af sine fornemmeste opgaver at lade forskningen og almenheden få indblik i det her oplagrede store og værdifulde personalhistoriske og kulturhistoriske materiale. Dette har ikke blot givet sig udslag i særlige udgivelser af biografier men har også givet artikelforfatterne til Dansk biografisk leksikons tredje udgave nye indfaldsvinkler og nye personlige oplysninger. Og nu er så turen kommet til offentliggørelsen af udvalgte biografier af de hædersmænd, der med indstiftelsesdokumentets ord »ved klog og redelig stræben

for brødres vel og ved ædel dåd i en engere kreds har gavnet fædrelandet«, kort sagt: dannebrogsmændene.

Kun et fåtal af disse har været så fremtrædende, at de findes biograferet i Dansk biografisk Leksikon. De fleste tilhørte mellemstanden eller almuen, og som det fremgår af udvalget har de fleste udmærket sig ved tapperhed i særlige situationer eller ved lang og tro tjeneste i det offentlige tjeneste. Ialt 20.724 modtog dannebrogsmændenes hæderstegn, også kaldet sølvkorset, i de 144 år det uddeltes, nemlig fra indstiftelsen 28. jan. 1808 indtil nedlæggelsen 21. marts 1952. Det gennemsnitlige årlige antal dekorerede i hele sølvkorsets historie ligger på 143, dog med ret store svingninger, især forårsaget af dekorationens anvendelse som en slags tapperhedsmedalje til militære og brandfolk. Disse faldt ofte i byger, således dekoreredes ikke færre end 48 personer ved første uddeling 22. sept. 1808, og 28. jan. 1809 ialt 129 personer. Tage Kaarsted nævner, at den første dannebrogsmænd var nordmand. Ja, og det var alle 48, der fik udmærkelsen i 1808 og alle for deres militære indsats. De første rent civile modtagere var skuespilleren H. C. Knudsen, urmager Urban Jürgensen og farver Lauritz Holmblad, alle den 28. jan. 1809. Om H. C. Knudsen ved vi, at han udmærkede sig under Københavns bombardement, og det er nærliggende at formode, at begge de øvrige også har gjort det. Desværre fremgår årsagen til dekorationen ikke af listerne i Hof- og Statskalenderen, men kun navn og dato. Selv disse sparsomme oplysninger synes dog at indicere, at retningslinien for dekorationens uddeling har forandret sig – et interessant forskningsobjekt. Man må formode, at materiale til belysning heraf findes i ordenskapitlets arkiv.

Tilbage til udgivelsen af de 45 biogra-

fier og udvalget af dem. En begrænsning af valgmulighederne ligger i selve materialet, for medens riddere af Dannebrog »altid« havde indleveret selvbiografier – hvoraf de ældste dog gik tabt ved Christiansborgs brand 1884 – blev det først ved kgl. resolution af 26. febr. 1904 også pålagt dannebrogsmændene at gøre det. Som et pudsigt træk nævner Tage Kaarsted, at de for en sikkerheds skyld fik tilsendt et firesidet linieret folioark. Mon det var for at spare dem for udgiften til papir?

Det er altså kun fra den sidste trediedel af perioden, vi har biografier, og selvom 90% af de dekorerede efterkom opfordringen, er antallet herved stærkt begrænset. Hertil kommer, at udgiveren selv har begrænset sig til de ældste biografier. Af de 45 biografier er de 23 fra folk, der er dekoreret 1904 og 1905, 15 fra 1906 og 1907 og 7 fra 1908 og 1909. Det gennemsnitlige antal dekorerede var i årene 1904-06 nøjagtigt som langtidsgennemsnittet, 143, iøvrigt det samme antal som de ridderkors, der blev uddelt i de samme år, når udlændinge undtages – en tilfældighed? Hovedparten af de biograferede er født i 1840erne (21) og omliggende årtier: 1850erne (9) og 1830erne (8). Helt eklatante undtagelser er tømrerformand Niels Petersen f. 1805 fra Nyboder, som fik korset på sin 100-års fødselsdag, og fyrbøder Louis Martinus Schmidt f. 1876, der blev udnævnt 1906 for at redde et barn fra at blive kørt over af toget. Deres levnedsskildringer udskiller sig da også så meget, at man må sige, at de falder udenfor.

Ved at vælge de dekoreredes fødselsår som udgangspunkt for samlingen i stedet for dekoraationsåret kunne samlingen vel være blevet mere repræsentativ for disse, men ville til gengæld have sat noget til i spændvidde og afveksling. For man må medgive, at det foretagne udvalg ikke savner de to sidste karakter-

ristika. Geografisk spænder det fra Sct. Croix over Island (men ikke Færøerne, selvom der faldt flere dekorationer her i disse år) til Jylland, Sjælland, Fyn, Lolland-Falster og Bornholm med nogenlunde lige mange i Jylland og i København. Emnemæssigt spænder det over redningsmænd, søfarende, veteraner, hærens og flådens folk, skolefolk, afholdsfolk, sognefogeder, lokalpolitikere og foregangsmænd inden for have- og landbrug for at nævne nogle af gruppeinddelingens overskrifter.

Det kan ikke være formålet her at referere levnedsskildringernes indhold – de skal læses og ansigterne skal ses! De længste beretninger fylder op til 10 tryksider, de korte 1½, normen var de 4 linjerede foliosider. Frem af dem træder mænd uden frygt og dadel, oftest opvokset i trange kår, stolte, men ydmyge mænd, der havde lært at lide afsavn, men som rankede ryggen, når deres indsats blev påskønnet.

Ikke gennemsnitsmennesker, men dog typiske for den bedste del af den brede befolkning med de vilkår fødselsårgangene mellem 1830 og 1859 fik i Danmark. Det er vel der, den største værdi ligger, og samtidig der inspirationen ligger til at luften tanken om en fortsættelse med nederlagets børn: fødselsårgangene 1860-90.

Uanset hvor langt man går frem med evt. kommende udgivelser bliver det dog stadig kun mænd, for selvom kvinder fra 1951 kunne blive riddere af Dannebrog, blev der, så vidt vides, ikke udnævnt »Dannebrogskvinder« i sølvkorsets sidste år. Her er altså ikke noget og vil heller ikke blive noget at hente for kvindeforskningen, men til gengæld så meget mere for alle andre, der interesserer sig for dagliglivet og dets mænd fra tiden op til århundredeskiftet.

Hans H. Worsøe

F. J. Billeskov Jansen, Egill Snorrason og Chr. Lauritz-Jensen (red.): *Hans Christian Ørsted*. (IFV-energi i/s (Isefjordsværket)), 1987. I kommission hos Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck). 200 s.

Bogen er udgivet til Isefjordsværkets 50 års dag 22/12 1987, og man kunne måske på forhånd have frygtet for et festskrift om el-produktionen eller, med det her givne emne, en festtale om nationens store søn. Dette er glædeligvis ikke blevet tilfældet; i stedet får vi en serie læseværdige artikler på højt niveau, byggende på selvstændig forskning også i det utrykte materiale, og af og til med konklusioner om H. C. Ørsteds virke, der sikkert vil overraske mange. Artiklerne er: F. J. Billeskov Jansen: *Hans Christian Ørsted*, Ole Knudsen: *Fysikeren*, Thor A. Bak: *Kemikeren*, Jørn Lund: *Sprogmanden*, Egill Snorrason: *Videnskaberens Selskabs sekretær*, Olaf Pedersen: *Det længere perspektiv* og Chr. Lauritz-Jensen: *Frem til 1987* (og med en fyldig engelsk sammenfatning). Artiklernes overskrifter fortæller i sig selv om H. C. Ørsteds spændvidde, og de enkelte artikler supplerer hinanden glimrende, så Ørsteds styrke og svaghed inden for de enkelte områder belyses klart. I Billeskov Jansen afsnit findes mange interessante enkeltheder om H. C. Ørsteds lyriske åre og hans forhold til broderen Anders Sandøe, H. C. Andersen, Adam Oehlenschläger, og om mødet med Goethe. Hos Jørn Lund får man indblik i Ørsteds for mange sikkert overraskende omfattende bidrag til det danske sprog, ud over »brint« og »ilt«. Gentagelser undgås naturligvis ikke, når det samme levnedsløb skal beskrives, men netop den bestemte faglige drejning i den enkelte artikel belyser derved den samme begivenhed fra forskellige sider og tildeler den måske for-